

8. PSICOLOGIA SOCIAL

8.1. Què és la psicologia social?

8.2. Identitat personal i pertinença al grup

8.3. Normes socials i conformitat

8.4. La percepció social. Rol i estatus

8.5. Estereotips i prejudicis

8.6. Rols sexuals i identitat sexual

8.7. Dinàmica de grups

8.8. Les relacions entre els grups: lideratge, cooperació i competència

8. PSICOLOGIA SOCIAL

8.1. Què és la psicologia social?

La psicologia social té per objecte **comprendre** i **explicar** de quina manera els pensaments, els sentiments i els comportaments d'una persona estan relacionats amb un **grup** i influïts per aquest, i també com funcionen els grups humans. Els **temes** de la psicologia social són: **l'atracció interpersonal**, la **percepció social**, les **dinàmiques dels grups**, la **cooperació**, la **competència**, els **conflictes dels grups**, la **comunicació** i tot allò que relacioni l'individu amb un grup.

La psicologia social té punts en comú amb la sociologia, malgrat que són perspectives sobre el grup humà diferents. La diferència bàsica és que la sociologia enfoca la seva temàtica a partir de l'anàlisi d'elements culturals, econòmics, polítics i similars, mentre que la psicologia social es basa en anàlisis de tipus psicològic.

La psicologia social s'aplica a qualsevol relació de l'individu amb el grup, ja sigui en el món educatiu, en l'àmbit clínic o en les empreses i les organitzacions.

8.2. Identitat personal i pertinença al grup

Els psicòlegs han demostrat que les persones som éssers socials des que naixem. Per exemple, està demostrat que a les trenta-quatre hores de vida un nadó ja és capaç de distingir el plor humà d'una altre classe de so, i reacciona d'una manera diferent en cada cas.

La percepció de formar part d'un grup es fonamenta, bàsicament, en elements psicològics: ens mostrem solidaris i lleials, i cooperem amb els altres components. És el que s'anomena *cohesió del grup*. Un grup cohesionat fa que augmenti la satisfacció dels seus integrants.

Els psicòlegs socials diferencien entre grups de pertinença i grups de referència. El grup de pertinença és el grup del qual realment forma part l'individu: la família, el poble o ciutat, etc. El grup de referència és aquell amb el qual s'identifica i que fa servir com a criteri, com a model per valorar la seva conducta. Qualsevol grup amb el qual ens identifiquem pot actuar com a grup de referència; per exemple, si volem

ser psicòlegs, el grup de referència serà el col·lectiu de psicòlegs. Però el grup de pertinença és, en realitat, el dels estudiants de 1r de batxillerat.

Tots tenim grups de pertinença i grups de pertinença. Uns i altres fan possible la comparació social.

8.3. Normes socials i conformitat

Cada grup humà funciona segons uns criteris, unes normes. Nosaltres mateixos no ens comuniquem de la mateixa manera amb els companys de classe que amb els pares o els professors. La nostra forma de vestir probablement canviarà segons el lloc on anem, i fins i tot la nostra manera de parlar pot ser diferent.

Amb cada grup actuem segons unes pautes no escrites que ens indiquen quina és la conducta apropiada. Es el que s'anomena *conformitat*: un canvi de conducta - d'accions, pensaments i sentiments- dels individus envers les normes del grup, com a resultat de la pressió del grup.

Un exemple de conformitat a la classe és tenir una actitud de prevenció respecte als professors i els estudis. Qui manifesta simpatia generalitzada pel professorat i diu que li agrada molt estudiar és criticat per la resta del grup perquè s'aparta de la conformitat. A l'extrem de la conformitat trobem la submissió cega, una obediència sense condicions. En aquest cas, l'individu deixa d'existir com a persona. Aquest seria un dels mecanismes del funcionament intern de les sectes.

8.4. La percepció social. Rol i estatus

La percepció social és la manera com nosaltres veiem, analitzem i interpretem les persones que ens envolten. L'acció de la percepció social consisteix a classificar les persones segons els trets de la cara, el color de la pell, l'aspecte general, el sexe, l'edat, la llengua, les aficions i altres elements.

També fem aquesta classificació amb les persones més properes: formar part d'un grup d'amics o d'un altre, ser d'una família o d'una altra, ser alumne de 1r B o del C, ser d'una ciutat o d'una altra...

La percepció social és la percepció de grups. Entenem com a grup dues o més persones que comparteixen un sentiment d'unitat i que formen un col·lectiu en el qual cada persona influeix en les altres i, al seu torn, en rep la influència.

Per explicar la conducta dels components d'un grup, els psicòlegs socials utilitzen dos conceptes: estatus i rol. El concepte d'**estatus** és el reconeixement per part del grup del lloc, la posició social que ocupa una persona: dependent, camperol, administratiu, advocat, taxista, mecànic, enginyer, etc. El **rol** és el comportament que el grup espera de cadascun dels seus membres.

En una botiga, la persona que ens atén té el rol de venedor i, per tant, esperem que la seva conducta sigui amable i que ens orienti sobre allò que volem, etc. Pel venedor, nosaltres tenim el rol de clients i, per tant, espera que la nostra conducta sigui la de comprar alguna cosa.

Tots tenim més d'un rol i més d'un estatus. Tu, per exemple, tens el rol i l'estatus d'alumne o alumna, de fill o filla, de ciutadà o ciutadana, de component d'un equip de bàsquet, etc.

El rol va associat a l'estatus que ocupa la persona. Dintre de cada cultura correspon un rol a cada estatus. Per exemple, l'estatus de dona casada en la cultura occidental té un rol diferent del que té en altres cultures. Això implica que, segons cada cultura, l'estatus de dona casada es concreti en un determinat grau de dependència del marit, uns drets econòmics, una llibertat de moviments, etc.

8.5. Estereotips i prejudicis

Dues de les maneres més habituals que tenim de classificar i valorar els grups són els estereotips i els prejudicis. Els estereotips són generalitzacions que fan referència als grups i que ens diuen com són: els trets personals que comparteixen, les impressions que provoquen en els que no són membres del grup, etc.

Per exemple, els gentilicis *gallec*, *extremenya*, *cataloga*, *basc*, *castellà* i *andalús* poden anar associats a característiques determinades, com ara treballador, alegre, seriós, avar, simpàtic..., que configurarien un estereotip.

El fet de classificar els individus en grups ens ajuda a situar-nos en un ambient. Però això, al seu torn, té bàsicament un **aspecte negatiu**: ens porta a crear-nos una imatge excessivament uniforme de tots els seus components i a oblidar les diferències individuals que existeixen entre ells, o bé a exagerar les diferències entre grups.

El prejudici consisteix a fer una **valoració** positiva o negativa d'un grup social i de tots els seus integrants pel sol fet de formar-ne part. És una actitud en la qual es barregen els sentiments de simpatia o d'avversió. L'ús d'expressions com ara *col·lega*, *moro*, *xarnego*, *sudaca*, etc., ens mostra els sentiments que s'oculten darrere d'elles. Els prejudicis més coneguts són els que estan relacionats amb el **sexe** i el **racisme**.

El prejudici també es podria definir com un judici de valor a partir d'un estereotip. Els prejudicis comporten discriminació. Discriminar significa perjudicar un grup i afavorir-ne un altre: no ens comportem igual davant d'un immigrant ric que davant d'un de pobre. Segons el seu origen i estatus, els considerarem beneficiosos per al país, o bé socialment perillosos, poc treballadors. Negar-los l'entrada a alguns locals és una acció discriminatòria que es fonamenta en un prejudici: la perillositat social d'alguns immigrants, que té el seu origen en un estereotip.

Els mitjans de comunicació, la premsa, la televisió, la ràdio.. influeixen en la creació i difusió d'estereotips, prejudicis i discriminacions. Són exemples una notícia sobre un delinqüent en la qual es destaca que és magribí o de raça negra, o bé una notícia que explica que s'ha comès un assassinat i es precisa que l'assassí era homosexual.

8.6. Rols sexuals i identitat sexual

Cada cultura estableix les funcions socials que corresponen a cada sexe. Fins fa poc, en la nostra cultura, l'home era el que treballava, el que tenia el poder en el nucli familiar, mentre que la dona s'ocupava de la casa i tenia cura dels fills.

Els diferents moviments socials que s'han centrat en l'anàlisi i la crítica del paper de l'home i la dona en la nostra societat s'han enfrontat a la rigidesa dels diferents rols sexuals i a les actituds sexistes. L'argumentació d'aquesta posició és que, a excepció de les diferències anatòmiques, no hi ha diferències que pugin justificar l'existència d'unes funcions socials establertes per a la dona, i unes altres per l'home.

En molts àmbits de la cultura occidental es presenta un model de rol sexual masculí que té com a expectatives ser una persona ambiciosa, valenta, competitiva, orientada a l'acció, independent, realista, i que ha de mostrar qualitats com l'autoafirmació, el poder i el control de les seves emocions. Mostrar tendresa i expressar determinats sentiments seria un signe de debilitat.

Per la seva banda, el rol sexual femení implicaria un altres valors oposats. En la nostra cultura s'estan modificant aquests trets basats en el sexe gràcies a moviments polítics i socials que promouen la igualtat i l'equiparació dels drets entre sexes, a la incorporació de la dona al món laboral i també als nous models d'organització familiar.

8.7. Dinàmica de grups

La dinàmica de grups és una disciplina de la psicologia social que estudia relacions entre els membres d'un grup, la conducta de cada persona en el si del grup i les relacions entre els grups. La dinàmica de grups pretén elaborar lleis que expliquin el funcionament dels grups i deduir unes tècniques que ajudin a millorar-lo.

El grup no és un element invariable, sinó un organisme viu. En la vida d'un grup podem considerar els aspectes següents:

- l'avaluació
- la cohesió
- el canvi de rol
- l'univers simbòlic

L'**avaluació** és la valoració constant del grup que fan els seus components i la que el grup fa d'aquests. Es manté una actitud crítica constant respecte del grup, esperant que compleixi les expectatives creades al voltant d'ell. El grup d'amics ens ofereix una relació regida per un alt nivell de confiança, element que esperem que es mantingui. Quan realitzem un treball en grup a classe, exigim un grau d'implicació de tots els components.

La **cohesió** fa referència als sentiments de vinculació entre els integrants del grup. La cohesió depèn del grau de compromís dels components amb el grup. La vinculació al grup augmenta si els seus components són valorats de forma positiva

pels altres. En un equip de bàsquet que guanya i rep una copa augmenta la cohesió entre els seus components. També contribueix a la vinculació el fet de tenir un enemic comú; per exemple, un equip rival.

El **canvi de rol** en els components d'un grup es produeix amb el pas del temps, amb els canvis en els objectius del grup i amb els canvis en les relacions entre els components. Si el grup no ofereix als seus integrants el que aquests n'esperen, es genera en ells insatisfacció i un replantejament dels diversos rols de cada membre.

L'**univers simbòlic** del grup és un conjunt de significats, símbols, indumentària, cançons, rituals... compartits pels seus integrants. Un exemple d'això és portar el mateix tipus de roba, escoltar la mateixa música, fer servir paraules d'argot, compartir mites, els rituals d'una festa, etc. En un grup, són tan importants les activitats que es fan com els elements, les imatges, els símbols i els rituals amb què es porten a terme.

8.8. Les relacions entre els grups: lideratge, cooperació i competència

El grup no és un simple agregat d'individus; entre ells es produeixen unes relacions determinades, amb els seus estatus i rols corresponents. Un dels rols que condiciona més l'estructura del grup i, per tant, les relacions dins d'aquest és el del líder. L'element essencial per definir el líder o l'estil de líder és la influència sobre els altres elements del grup i sobre les activitats que es porten a terme en el grup. Es tracta d'una relació que comporta que el líder subministri recursos perquè el grup aconsegueixi els seus objectius, alhora que ell guanya influència, és a dir, aconsegueix més estatus, més estima o més prestigi.

Un model de lideratge molt funcional és el líder situacional. Es tracta d'un líder que actua d'acord amb el context del grup en cada moment; té en compte els elements externs i les relacions internes del grup quan pren decisions. A més, no tracta a tots per igual, sinó que tracta cada persona segons la seva personalitat i el seu rol en el si del grup. Per exemple, en una situació de crisi, el líder situacional pren decisions ràpides i sense consultar-les, encara que no agradin a tothom. En canvi, en una situació de canvi o innovació, el líder situacional pregunta, investiga i considera les opinions dels membres del grup. Amb les persones actua de la mateixa manera: a un membre del grup, pot ajudar-lo o exigir-li més o menys, segons el seu grau de maduresa, la seva iniciativa o el seu estat psicològic en aquell moment.

Les relacions entre els grups segueixen unes normes, uns principis i uns models diferents de les normes i els principis de la conducta individual. Quan dos grups es relacionen, ho fan habitualment seguint dos models de conducta: l'enfrontament o la cooperació. El conflicte entre grups es defineix per la percepció que aquests tenen dels seus objectius. La competitivitat és l'origen més freqüent dels conflictes. El que un grup aconsegueix, l'altre ho perd. La teoria realista del conflicte manté que el conflicte s'origina quan els grups competeixen per recursos materials escassos però importants. Els grups són, normalment, més competitius que els individus.

Quan els grups experimenten una situació de conflicte, es demana lleialtat i adhesió incondicional als seus integrants, i se'ls exigeix un nivell més alt de disciplina. En aquest cas, les diferències entre els grups augmenten i els líders dels grups es fan més forts.